

Izvannastavne aktivnosti u osnovnoj školi: obilježja, povijest i recentni trendovi

Špoljar, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:900749>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-10**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Petra Špoljar

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI U OSNOVNOJ ŠKOLI:
OBILJEŽJA, POVIJEST I RECENTNI TRENDVI

Diplomski rad

Čakovec, srpanj, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Petra Špoljar

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI U OSNOVNOJ ŠKOLI:
OBILJEŽJA, POVIJEST I RECENTNI TRENDVI

Diplomski rad

Mentor rada:

izv. prof. dr. sc. Tomislav Topolovčan

Čakovec, srpanj, 2023.

SAŽETAK

Organizacijom izvannastavnih aktivnosti škola nudi sadržaje kako bi učenici kvalitetno provodili svoje slobodno vrijeme. Izvannastavne aktivnosti su izravni oblik odgojno-obrazovnog rada koji je planiran i organiziran u sklopu školskog kurikulumu. U hrvatske škole službeno su uvedene 1953. godine kao „slobodne aktivnosti“. Godinama su se mijenjali nazivi, a danas se u svim službenim pedagoškim dokumentima koristi termin „izvannastavne aktivnosti“. Izvannastavne aktivnosti omogućavaju individualan razvoj učenika i učitelja zbog njihove raznolikosti sadržaja i prilagođenosti specifičnim potrebama i željama određene školske ustanove. Tijekom sudjelovanja u izvannastavnim aktivnostima, zadovoljavaju se obrazovne i odgojne potrebe učenika. Izvannastavne aktivnosti omogućuju postizanje ciljeva koji nisu u potpunosti ostvarivi tijekom redovne nastave te pružaju mogućnost istraživanja suvremenih zbivanja i saznanja. Izvannastavne aktivnosti kreira učitelj koji je voditelj aktivnosti te posjeduje potrebne kompetencije za uspješno provođenje tih aktivnosti u poticajnom okruženju. Kako bi provedba izvannastavnih aktivnosti bila što kvalitetnija, važno je da se učitelji neprestano stručno usavršavaju. Učenici imaju slobodu odabira aktivnosti prema njihovim interesima, motivaciji i sklonostima određenim odgojno-obrazovnim područjima. Potrebno je slušati želje i potrebe učenika kako bi se oni što više uključivali u izvannastavne aktivnosti. Svoje slobodno vrijeme učenici provode sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima koje im omogućuju kreativno proširivanje znanja, stjecanje novih vještina i iskustava te socijalizaciju s vršnjacima. Brojna istraživanja potvrđuju da sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima ima pozitivan utjecaj na učenike u svim područjima njihovog razvoja. Kreativnost, entuzijazam i profesionalnost učitelja ključni su faktori koji određuju budućnost izvannastavne aktivnosti. Prisutan je problem vremenske organizacije aktivnosti koju bi riješila nastava u jednoj smjeni jer bi se poslijepodne izvannastavne aktivnosti mogle neometano održavati.

Ključne riječi: slobodno vrijeme, izvannastavne aktivnosti, učenici, učitelji

SUMMARY

Extracurricular activities in elementary school: characteristics, history and recent trends

By organizing extracurricular activities, school offers contents for students to spend quality time in their leisure time. Extracurricular activities are a direct form of educational work that is planned and organized as part of the school curriculum. They were officially introduced in Croatian schools in 1953 under the name "free activities". The names have changed over the years, while today the term extracurricular activities is used in all official pedagogical documents. Extracurricular activities enable the individual development of students and teachers due to their diversity of content and flexibility to the specific needs and desires of a particular school institution. By involving students in extracurricular activities, their educational and developmental needs are satisfied. This is where aims that cannot be achieved in regular classes are achieved, and it offers contents that align with contemporary events and knowledge. Extracurricular activities are designed by teachers who is the leader of the activities and who has competencies for quality implementation in a stimulating surrounding. In order to ensure the highest quality implementation of extracurricular activities, it is important for teachers to continuously enhance their professional development. Students are free to choose activities based on their interests, motivation and preferences for certain educational areas. It is essential to listen to the desires and needs of students in order to encourage their active participation in extracurricular activities. Students spend their leisure time by engaging in extracurricular activities, which allow them to creatively expand their knowledge, acquire new skills and experiences, and socialize with peers. Numerous studies confirm the positive impact in all areas on students who engage in extracurricular activities. Creativity, enthusiasm, and professionalism of teachers are key factors that determine the future of extracurricular activities. There is a problem of time organization of activities that could be resolved by having classes in a single shift, allowing extracurricular activities to take place uninterrupted in the afternoon.

Key words: leisure time, extracurricular activities, students, teacher

SADRŽAJ

UVOD	1
SLOBODNO VRIJEME	2
IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI.....	4
Razvoj izvannastavnih aktivnosti u hrvatskim školama	6
Ciljevi i zadatci izvannastavnih aktivnosti.....	8
Područja izvannastavnih aktivnosti.....	10
Principi izrade kurikuluma izvannastavnih aktivnosti	12
Planiranje i izrada kurikuluma izvannastavnih aktivnosti.....	13
Planiranje i programiranje rada izvannastavnih aktivnosti	15
Načela u organizaciji rada izvannastavnih aktivnosti	16
Metode rada u izvannastavnim aktivnostima	18
Važnost suradničkog učenja u izvannastavnim aktivnostima	19
UČENICI I UČITELJI U IZVANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA	21
Učenik – sukreator izvannastavnih aktivnosti.....	21
Učitelj – voditelj izvannastavnih aktivnosti	23
RECENTNI TRENDОВI IZVANNASTAVNIH AKTIVNOSTI.....	26
BUDUĆNOST IZVANNASTAVNIH AKTIVNOSTI	28
ZAKLJUČAK	31
LITERATURA.....	33
Kratka biografska bilješka.....	37
Izjava o izvornosti diplomskog rada	38

UVOD

Djeca provode svoje slobodno vrijeme na mnogobrojne načine kako unutar tako i izvan škole. Najčešće provode slobodno vrijeme unutar škole pohađajući različite izvannastavne aktivnosti. Izvannastavne aktivnosti su izravni oblik odgojno-obrazovnog rada s učenicima, a njihova se provedba planira školskim kurikulumom. Škola je odgovorna ponuditi učenicima raznolike aktivnosti koje omogućuju njihovo kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Učenici imaju slobodu odabira aktivnosti u koje će se uključiti, s obzirom na svoje interese i preferencije, zbog čega su izrazito motivirani da sudjeluju i usvajaju nova znanja i vještine. U izvannastavnim aktivnostima se ne provodi sumativno vrednovanje što potiče interes učenika, povećava njihovo zadovoljstvo i omogućuje im kreativno stvaranje u poticajnom okruženju.

Učitelji i učenici imaju ključnu ulogu u provođenju izvannastavnih aktivnosti, stoga je važno postići ravnotežu između želja i potreba učenika te kompetencija učitelja kako bi provedba aktivnosti bila što kvalitetnija. Kompetencije učitelja, koji je istovremeno i voditelj izvannastavnih aktivnosti, bitan su faktor kvalitetne provedbe kojoj je cilj pozitivno djelovanje na djecu i razvijanje njihovih vještina. Izrazito je važno cjeloživotno obrazovanje učitelja kojim stječu dodatne kompetencije te time unaprjeđuju svoj rad i koriste suvremene metode koje su primjerene sadašnjim generacijama učenika.

U ovom radu će se istaknuti važnost kvalitetne provedbe aktivnosti tijekom slobodnog vremena djece i mladih, analizirati povijesni razvoj izvannastavnih aktivnosti u hrvatskim školama, razmotriti osnovna polazišta o izvannastavnim aktivnostima u osnovnoj školi te istaknuti uloge učenika i učitelja u njihovom sudjelovanju. Razrada počinje poglavljem o slobodnom vremenu kao važnom čimbeniku u oblikovanju pojedinca. U sljedećem poglavlju obrađuje se tematika ciljeva, zadataka i područja u izvannastavnim aktivnostima, planiranja i izrade kurikuluma za takve aktivnosti, principi i metode rada izvannastavnih aktivnosti te se ističe važnost suradničkog učenja. Treće poglavlje obuhvaća sudionike izvannastavnih aktivnosti: učitelje kao voditelje te učenike kao sukreatore izvannastavnih aktivnosti. Sljedeće poglavlje iznosi rezultate nedavnih istraživanja u izvannastavnim aktivnostima, dok se u posljednjem poglavlju govori kako unaprijediti rad u izvannastavnim aktivnostima (Anderson, 2005; Cohen, Manion i Morrison, 2007; Creswell, 2012; Dubovicki i Topolovčan, 2020a; Dubovicki i Topolovčan, 2020b; Dubovicki i Topolovčan, 2021; Dubovicki i Velki, 2022; Gorard i Taylor, 2004; Matijević i Topolovčan, 2017; Topolovčan, 2016; Topolovčan, 2017; Topolovčan, 2020).

SLOBODNO VRIJEME

Slobodno vrijeme promjenjiva je društveno-genetska pojava koja obuhvaća različite aspekte življenja kao što su rad, zabava, odmor i stvaralaštvo čovjeka. Postoje razlike ovisno o dobi, spolu i zanimanju osobe, stupanju interesa, mjestu boravka, razvijenosti sredine i ciljeva društvenog uređenja. Uz pojam slobodno vrijeme javljaju se srodni pojmovi poput: dokolica, oslobođeno vrijeme, neradno vrijeme, raspoloživo vrijeme, zabava, hobi i slično (Pejić Papak i Vidulin, 2016). Slobodno vrijeme djece i mladih može se promatrati iz društveno-pedagoškog konteksta u kojem im se omogućuje da sami odabiru aktivnosti, bilo u školi ili izvan nje. Slobodno vrijeme stvara povoljne uvjete za razvoj dispozicija i vještina, otkrivanje dječje nadarenosti u određenim područjima te se karakterizira sklonost prema slobodnom odabiru aktivnosti koje odražavaju pojedinačne potrebe, interese i mogućnosti. Također, pruža svakom djetetu mogućnost za sveobuhvatan razvoj ličnosti, stjecanje znanja i obrazovanje te istovremeno služi kao preventivna mjera protiv poremećaja u ponašanju. Izvannastavne aktivnosti predstavljaju značajan oblik slobodnog vremena koje svojom kvalitetom mogu relevantno utjecati na odgoj i obrazovanje te odrastanje i razvoj djece (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Svaki pojedinac slobodno vrijeme oblikuje prema svojim interesima i životnim prilikama, no često zbog aktivnosti koje su nametnute, ne uviđaju načine i mogućnosti oplemenjivanja života. Važno je adekvatno iskoristiti slobodno vrijeme i angažirati se u aktivnostima koje pružaju istinsko zadovoljstvo, opuštaju te potiču kreativnost i maštu. Odrasli ljudi često imaju lakši zadatak pronalaženja načina za ispunjavanje svog slobodnog vremena u usporedbi s djecom i mladima. Potrebno je osmisliti aktivnosti koje će omogućiti kvalitetno korištenje slobodnog vremena djece i mladih (Pejić Papak i Vidulin, 2016). Tijekom slobodnog vremena, djeca i mladi imaju priliku razvijati svoje sposobnosti, proširiti znanja te uspostavljati socijalne veze koje odgovaraju njihovim potrebama i interesima. Kada djeca i mladi neadekvatno provode svoje slobodno vrijeme, mogu se suočiti s različitim posljedicama poput upuštanja u loše društvo, eksperimentiranja s alkoholom ili drogom te razvoja neprihvatljivih oblika ponašanja (Rosić, 2005).

Slobodno vrijeme pogodno je za kritičko promišljanje, stvaranje, osobnu nadogradnju te doprinosi kulturnom i umjetničkom području. Načini provođenja slobodnog vremena su različiti, a njegove tri osnovne funkcije su odmor, razbibriga i osobni razvoj. Odmor se poistovjećuje s regeneracijom i obnavljanjem snage i energije od napetosti svakodnevnog tempa života, može se odmarati uz televiziju, knjigu ili časopis bez intelektualnog napora. Zbog užurbanog načina života, raznih obaveza te pritisaka okoline odmor bi trebao biti

nezaobilazan dio svakodnevice. Bavljenje različitim sadržajima, odnosno rekreacijom koja obnavlja dušu i tijelo, jedan je od aktivnog načina ispunjavanja slobodnog vremena koji je potreban svakom čovjeku. Takav se odmor povezuje uz bavljenje tjelesnim aktivnostima koje djeca i mladi provode u sklopu škola, udruga, organizacija ili saveza koji su otvoreni za sve koji se žele uključiti i baviti konkretnim programom grupnih ili pojedinačnih sportova. Slobodno vrijeme omogućava osobni razvoj pojedinca, razvijanje njihovih interesa i vještina, otkrivanje talenata i darovitosti u određenim područjima te oblikovanje osobnosti na intelektualnom i emocionalnom planu (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Činjenica je da ljudi često ne znaju kako provesti slobodno vrijeme, zato je važno odmalena djecu usmjeravati, učiti te navikavati na sadržajno provođenje slobodnog vremena. Kvalitetno korištenje slobodnog vremena djece i mladih iznimno je važno jer ima značajan utjecaj na oblikovanje njihovog identiteta i pripremu za budućnost. Budući da djeca i mladi obično imaju veću količinu slobodnog vremena u usporedbi s odraslima, važno je aktivno sudjelovati u organizaciji njihovog slobodnog vremena (Badrić, Prskalo i Matijević, 2015).

Škola je prostor namijenjen stručnom, planiranom i organiziranom provođenju slobodnog vremena djece i mladih. Škola treba omogućiti učenicima aktivno korištenje vremena u aktivnostima izvan nastave kako bi stekli nove spoznaje i vještine te obogatili svoj emocionalni život putem stjecanja prijateljstava i socijalizacije s vršnjacima. Kroz pedagoški planirane izvannastavne aktivnosti, učenicima se omogućuje kvalitetno ispunjavanje slobodnog vremena. Postoji dvostruka uloga slobodnovremenskih aktivnosti: odgoj i obrazovanje kroz slobodno vrijeme te odgoj i obrazovanje za slobodno vrijeme. Obje uloge imaju svrhu omogućiti djeci i mladima kvalitetno provođenje slobodnog vremena, uspostavljajući ravnotežu između njihovog vremena za odmor i zabavu te vremena posvećenog osobnom razvoju. Cilj škole je identificirati prikladne načine za provođenje slobodnog vremena učenika s ciljem poboljšanja njihove kvalitete života, ističući važnost njihovog cjelovitog rasta i razvoja. Slobodno vrijeme učenika može imati značajan utjecaj na njihov život, pružajući im osjećaj slobode, mogućnost povezivanja s prijateljima te poticanje emocionalnog i intelektualnog razvoja. Ove promjene mogu imati dugoročni utjecaj na njihov osobni i profesionalni rast (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Slobodno vrijeme djece i mladih najčešće se ispunjava kroz sudjelovanje u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima koje im omogućuju ostvarenje njihovih interesa, stjecanje novih znanja i razvoj vještina. Izvannastavne aktivnosti predstavljaju slobodne aktivnosti koje se razlikuju u pristupu, organizaciji, sadržaju i načinu vrednovanja. Održavaju se izvan redovnog školskog rasporeda i pažljivo su planirane i organizirane kako bi pružile učenicima priliku za učenje, razvoj njihovih sposobnosti te izgradnju vlastitog identiteta (Pejić Papak i Vidulin, 2016). Uz različite oblike nastave poput izborne, dodatne i dopunske nastave te brojnih projekata, škola ima autonomiju i slobodu u kreiranju izvannastavnih aktivnosti u okviru školskog kurikulumuma (Martinčević, 2010).

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2020) člankom 28. ističe da škola provodi izvannastavne aktivnosti u suglasju sa školskim kurikulumom koji „utvrđuje dugoročni i kratkoročni plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima.“ U članku 35. istog Zakona navodi se: „Radi zadovoljavanja različitih potreba i interesa učenika školska ustanova organizira posebne izvannastavne aktivnosti. Izvannastavne aktivnosti se planiraju školskim kurikulumom i godišnjim planom i programom rada neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u školskoj ustanovi. Izvannastavne aktivnosti nisu obvezan dio učenikova opterećenja, ali se mogu priznati učenicima kao ispunjavanje obveza u školi.“ Članak 142. navodi da državni proračun osigurava financijsku potporu za pokrivanje troškova programa izvannastavnih aktivnosti koji se smatraju zajedničkim interesom u odgojno-obrazovnoj djelatnosti.

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008) opisuje izvannastavnu aktivnost kao „oblik aktivnosti koji škola planira, programira, organizira i realizira, a u koju se učenik samostalno, neobvezno i dobrovoljno uključuje.“ Opseg, sadržaj i provedba izvannastavnih aktivnosti ovise o organizaciji nastavnih procesa u školi, uključujući mogućnost cjelodnevnog odgojno-obrazovnog rada. Suradnjom s lokalnom i regionalnom samoupravom, organizacijama civilnog društva, roditeljima i drugima osiguravaju se uvjeti za provođenje programa i drugih aktivnosti izvannastavnih sadržaja u školi. Prilikom planiranja izvannastavnih aktivnosti, škola bi trebala uzeti u obzir raspoložive resurse i preferencije učenika (Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja NN 59/90 (NN 63/08).

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006) daje plan izvannastavnih aktivnosti uređen po razredima te određuje ukupan tjedni broj sati, koji iznosi 1 sat i godišnji broj sati, koji iznosi 35 sati. Ovisno o području i aktivnosti, često se izvannastavne aktivnosti održavaju

dva sata na tjedan. To ovisi o inicijativi i kreativnosti učitelja prilikom planiranja odgojno-obrazovnog rada. Navodi se da izvannastavne aktivnosti pružaju učiteljima fleksibilnost u kreiranju odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj školi, potičući istovremeno učenike na aktivno angažiranje izvan redovite nastave. Ističe se da su izvannastavne aktivnosti često povezane s konkretnim nastavnim predmetom ili interdisciplinarnog karaktera.

Prema Cindriću (1992) izvannastavne aktivnosti se odnose na raznovrsne oblike organiziranja slobodnog vremena učenika izvan obavezne nastave. Te aktivnosti karakteriziraju pretežno kulturno-umjetnički, sportski, tehnički, rekreacijski i znanstveno-obrazovni sadržaji. Sudjelujući u izvannastavnim aktivnostima, učenici ispunjavaju svoje potrebe za kreativnošću, rekreacijom i razvijaju svijest o važnosti kvalitetnog korištenja slobodnog vremena. Izvannastavne aktivnosti su „termin kojim označavamo sve oblike aktiviranja, rada i života odgajnika u školi koji se organiziraju izvan nastavnog rada (učeničke grupe, društva, organizacije i zajednice)“ (Puževski, 1988, str. 24).

Uključivanje u izvannastavne aktivnosti promiče aktivan način života kod djece i ima pozitivan utjecaj na njihovo zdravlje (Acar i Gündüz, 2017). Svalina, Bistrović i Peko (2016) iznose da izvannastavne aktivnosti imaju važnu ulogu u kontekstu školskog života jer dopunjuju odgojno-obrazovni proces te pružaju učenicima da prošire svoje znanje, steknu nova iskustva i razviju dodatne vještine. Putem izvannastavnih aktivnosti, učenici imaju mogućnost međusobno razmijeniti iskustava, istraživati i razvijati vlastite talente te učinkovito upotpuniti slobodno vrijeme. Izvannastavne aktivnosti pod vodstvom kompetentnih učitelja doprinose izgradnji učeničkih uvjerenja i stavova. Istraživanja potvrđuju da sudjelujući u izvannastavnim aktivnostima, učenici mogu otkrivati i razvijati svoje talente (Antovska i Kostov, 2016).

Izvannastavne aktivnosti imaju za svrhu ne samo podržavanje darovitih učenika, već i stvaranje uvjeta koji će omogućiti da se što veći broj učenika uključi u različite organizacijske oblike. Njihov cilj je pružiti smisao, zadovoljstvo i razumijevanje individualnih potreba svakog učenika (Mlinarević i Brust, 2009).

Razvoj izvannastavnih aktivnosti u hrvatskim školama

U hrvatskim školama javlja se potreba za kontinuiranim organiziranjem različitih oblika odgojno-obrazovne aktivnosti izvan nastavnog okvira. Osim pružanja obrazovanja, razvoja znanja i vještina, osnovna škola ima zadaću zadovoljiti individualne potrebe, interese i sposobnosti učenika sukladno suvremenim društvenim promjenama i napretku (Hassel, 1999). Krajem 19. i početkom 20. stoljeća, pojavio se niz reforma u školstvu koje su proizašle iz potrebe za većom autonomijom i slobodom u radu s djecom. Škola se okreće od tradicionalne „stare škole“ i strogog pristupa obrazovanju prema fleksibilnijem i samostvaralačkom radu učenika. Nakon Drugog svjetskog rata, hrvatske osnovne škole doživjele su reforme koje su označile početak intenzivnog razvoja izvannastavnog odgoja. Sredinom prošlog stoljeća, izvannastavne aktivnosti postaju sve značajnije, iako se i prije toga mogu primijetiti razni oblici takvih aktivnosti. Nakon službenog uvođenja u hrvatske škole 1953. godine pod nazivom slobodne aktivnosti, izvannastavne aktivnosti postaju značajan i neizostavan dio strukture školskog rada, posebno prilikom oblikovanja jedinstvene osmogodišnje škole (Previšić, 1985).

U Nastavnom planu i programu za četverogodišnje i šestogodišnje škole iz 1954. godine, kako navodi Previšić (1987, str. 33) pisalo je da se „slobodne aktivnosti provode u svakoj školi i izvan nje bez obzira na uvjete rada. Svaki učenik treba da sudjeluje u radu barem jedne grupe, ali s obzirom na veliku odgoju važnost trebalo bi da u njima sudjeluju sva djeca. Grupe se mogu formirati u okviru jednog razreda ili tako da se učenici iz više razreda uključuju u jednu grupu.“ Izvannastavne aktivnosti su, Zakonom o jedinstvenoj osnovnoj školi u Jugoslaviji, donesenom 1959. godine, dobile plansku i programsku osnovu. Tim zakonom jasno se isticala dužnost i zakonska obveza škole da organizira rad slobodnih aktivnosti, različitih vrsta uz specifičan način rada (Previšić, 1987).

U šezdesetim godinama 20. stoljeća, došlo je do promocije učeničkog zadrugarstva i društveno korisnog rada u školama. Također, osnovana su kulturno-umjetnička društva, sportska udruga i tehnička društva (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Između pedesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća, sve izvannastavne aktivnosti u hrvatskim školama su se nazivale "slobodne aktivnosti" jer su učenici imali slobodu odabira tih aktivnosti. Tek od 1980-ih godina do danas, ove aktivnosti su poznate pod nazivom „izvannastavne aktivnosti“ (Jurčić, 2008). U tom razdoblju „slobodne aktivnosti“ su postepeno dobile potpunu afirmaciju kao prostor u kojem se izvodi kako individualni, tako i grupni rad u slobodnom vremenu „koji je izraz unutarnje potrebe za bavljenjem određenom

djelatnošću, svjesnog uviđanja datog rada i nenametnutog prihvaćanja radnih obveza ...“ i „...osjećanja zadovoljstva u radu“ (Filipović, 1969, prema Kutnjak, 1985).

Tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća došlo je do restrukturiranja postojećeg predmetnog sustava u nekoliko područja odgoja i obrazovanja, što je rezultiralo ponudom obrazovnih sadržaja na više razina koji su obuhvaćali programsku jezgru, izborne i fakultativne programe, kao i izvannastavne aktivnosti. Tada "slobodne aktivnosti" prelaze u kategoriju izvannastavnih aktivnosti, ali ostaju nerazdvojni dio pojedinih područja i dobivaju raspored od dva sata tjedno (Kutnjak, 1985).

Napredak tehnologije i proces industrijalizacije izazvali su značajne društvene promjene. Razvoj izvannastavnih aktivnosti doživljava značajan napredak u drugoj polovici 20. stoljeća, što je rezultat sve češće situacije u kojoj su oba roditelja zaposlena izvan doma, te se javlja potreba za nadzorom i skrbi o djeci tijekom njihovog slobodnog vremena. Za mnoge roditelje, razdoblje od završetka nastave do završetka njihovog radnog vremena predstavljalo je izazov jer su djeca bila prepuštena samoorganizaciji i brizi o sebi (Šiljković i sur., 2007).

Izvannastavne aktivnosti učenika, prema izmjenama i dopunama nastavnog plana i programa (1990) i inoviranom nastavnom planu osnovne škole za 1991./1992. godinu, nisu bile obvezne za sve učenike, već se poticalo njihovo slobodno opredjeljivanje. Učenicima od prvog do četvrtog razreda bio je određen jedan sat izvannastavnih aktivnosti tjedno, dok su učenici od petog do osmog razreda imali dva sata tjedno namijenjena izvannastavnim aktivnostima (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Hrvatski nacionalni obrazovni standard (2006) i *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi* (2011) predstavljaju ključne dokumente koji su donijeli nove promjene u hrvatskim školama. Iako Nacionalni okvirni kurikulum ne ističe izvannastavne aktivnosti kao poseban i izdvojen dio svojeg sadržaja, on pruža fleksibilnost učiteljima da povežu različite teme između predmeta i koriste izvannastavne aktivnosti kao način proširenja i primjene naučenog znanja. Uvođenjem novih i obogaćivanjem postojećih izvannastavnih aktivnosti u školama, učenici imaju priliku zadovoljiti različite potrebe i interese pod mentorstvom kvalificiranih stručnjaka. Osnovne škole postaju prepoznatljive po svojem bogatstvu i raznolikosti izvannastavnih aktivnosti koje rezultiraju suradnjom učenika i učitelja u konstruiranju programa (Rajić, Bertić, Šiljković, 2007).

Tijekom vremena su se mijenjali nazivi, termin "slobodne aktivnosti" bio je korišten kako za izvannastavne tako i za izvanškolske aktivnosti. Prije su se koristili različiti termini poput izvanrazrednog odgojno-obrazovnog rada, slobodnih izvannastavnih aktivnosti,

aktivnosti u slobodnom vremenu, izvannastavnih i izvanškolskih izbornih aktivnosti te individualnog i kolektivnog rada učenika u slobodnom vremenu (Previšić, 1987). Sadašnji termini koji se koriste su izvannastavne i izvanškolske aktivnosti te su prisutni u svim službenim pedagoškim dokumentima.

Ciljevi i zadatci izvannastavnih aktivnosti

Uloga izvannastavne aktivnosti je kreirati i provoditi slobodno vrijeme učenika te u usmjeravanju njihovih navika i interesa prema kulturi slobodnog vremena u budućem životu. Važno je napomenuti da u praksi ta uloga ne bi smjela biti nametnuta ni na koji način jer bi se tako već povelik broj ueničkih obaveza proširio na njihovo slobodno vrijeme, čime bi se narušila njegova osnovna funkcija. Najvažnije je putem izvannastavnih aktivnosti pružiti pozitivno usmjerenje, koje se postiže pedagoški osmišljenim aktivnostima. Te aktivnosti, kroz svoje različite društvene, kulturne, znanstvene i sportske sadržaje, omogućuju zadovoljavanje potreba djece i mladih (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Glavni ciljevi izvannastavnih aktivnosti uključuju širenje znanja učenika, poticanje njihovih interesa i radoznalosti, identifikaciju i podršku darovitim uenicima te pružanje potpore onima koji pokazuju interes za određena područja. Izvannastavne aktivnosti su prilagođene individualnim potrebama i interesima učenika, pružajući im mogućnost individualnog razvoja. One su posebno pogodne za angažman u društveno-korisnim aktivnostima, s naglaskom na razvoj socijalnih odnosa. (Ivačić i Sabo, 2012). Izvannastavne aktivnosti imaju različite ciljeve, među kojima su poticanje kreativnosti, razvoj socijalnih kompetencija učenika i priprema za sudjelovanje u društvenom životu. Ističu se neki ciljevi koji nisu prihvatljivi, kao što su poticanje prekomjernog natjecateljstva i isticanje samo najboljih učenika. Potrebno je osigurati jednaku priliku za sve učenike da sudjeluju u izvannastavnim aktivnostima, neovisno o njihovim postignućima. Važno je izbjegavati podjelu učenika na one koji su uspješni i one koji nisu te svima pružati priliku bavljenja izvannastavnim radom bez obzira na njihove postignute rezultate u školi. Jedan od ciljeva izvannastavnih aktivnosti je osigurati sudjelovanje svih učenika, neovisno o njihovim sposobnostima kako bi provodili svoje slobodno vrijeme na kvalitetan način (Zrilić i Košta, 2009). Potrebno je pružiti uenicima mogućnost sudjelovanja na različitim događanjima poput smotri, susreta i druženja kako bi imali priliku razmijeniti iskustva (Pejić Papak i Vidulin, 2016). Izvannastavne aktivnosti omogućuju postizanje ciljeva koji nisu u potpunosti ostvarivi tijekom redovne nastave te pružaju mogućnost istraživanja suvremenih zbivanja i saznanja (Proleta i Svalina, 2011).

Mlinarević i Brust Nemet (2012, str. 143) ističu različite zadatke izvannastavnih aktivnosti:

- „povezivanje, proširivanje i produbljivanje znanja, vještina i navika stečenih u nastavi i izvannastavnim aktivnostima;
- usvajanje novih znanja, vještina i navika;
- razvijanje interesa za društveno koristan, humanitarni i volonterski rad;
- identifikacija darovitih učenika i učenika koji pokazuju pojačani interes za pojedino područje;
- pobuđivanje znatiželje;
- osposobljavanje za aktivnosti u slobodnome vremenu koje će biti u funkciji razvoja odgoja i obrazovanja, prevencije svih vrsta ovisnosti, zaštite i unaprjeđivanja zdravlja;
- osposobljavanje za aktivno sudjelovanje u društvenome životu i njegovom civilnom i demokratskome razvoju
- poticanje dječjeg stvaralaštva;
- osposobljavanje za komunikaciju, interakciju i kooperaciju s drugima;
- omogućavanje upoznavanja drugih i drukčijih;
- omogućavanje učenja fleksibilnosti i tolerancije.“

Mlinarević i Brust (2009) također naglašavaju da je jedan od ciljeva izvannastavnih aktivnosti poticanje učenja kroz iskustvo, poticanje razvoja samopouzdanja i intrinzične motivacije učenika, razvijanje njihovih talenata i vještina te podržavanje usvajanja pozitivnih životnih navika.

Prema Rosiću (2005, str. 180) predlaže se provođenje rangiranja zadataka kako bi se osiguralo da jedan od najbitnijih zadataka izvannastavnih aktivnosti u školi bude:

- „prvo raditi samo na važnim i nužnim zadacima;
- ako je potrebno, zadatke obavljati prema njihovoj hitnosti;
- uvijek se fokusirati samo na jedan zadatak;
- efikasnije obavljati zadatke u određenom vremenu;
- postavljene zadatke ostvarivati koliko je to moguće u određenim okolnostima;
- isključiti sve zadatke koje mogu obaviti drugi ljudi;
- na kraju planiranog vremenskog perioda obaviti evaluaciju;
- ne ostavljati nezavršenima one zadatke koji predstavljaju mjerilo učeničkih interesa i osobnog interesa.“

Važni zadatci izvannastavnih aktivnosti obuhvaćaju pružanje raznolikih prilika za sudjelovanje u različitim područjima, stjecanje praktičnih iskustava, razvoj sposobnosti prihvaćanja različitih uloga te omogućavanje upoznavanja djece i mladih sa znanstvenim i kulturnim aspektima na inovativan način (Rosić, 2005).

Područja izvannastavnih aktivnosti

Postoje različite klasifikacije izvannastavnih aktivnosti koje se temelje na područjima, sadržajima ostvarenja i autorima.

Prema *Nacionalnom planu i programu za osnovnu školu* (2006) sadržaji izvannastavnih aktivnosti su organizirani u osam područja te škole imaju slobodu odabira specifičnih područja ovisno o interesima učenika i raspoloživim uvjetima u školi:

1. literarne, dramske, novinarske, filmske radionice, likovne radionice; organiziranje školskog radija i školskih novina; projekti – umjetnički stilovi i razdoblja (odjeća, komunikacija, obrasci ponašanja, prehrana, itd.), glazbeni projekti (prepoznavanje trajnih vrijednosti i kvaliteta u umjetničkoj glazbi i drugim glazbenim pravcima, primjerice: pop, rock, jazz i dr.); zorno pjevanje itd.;
2. prirodoslovno-matematičko područje koje omogućuje iskustveno učenje i razmatranje odnosa, primjerice: čovjek i biljke, čovjek i životinje, pokusi iz kemije, kemija u okolišu, kemija u svakodnevnom životu, meteorologija, istraživanje uzroka i posljedica prirodnih nepogoda, kartografija, genetika, astronomija i sl.;
3. sportsko-zdravstveno-rekreacijsko područje koje se odnosi na stjecanje sportskih vještina i sposobnosti (nogomet, košarka, odbojka, šah ...), učenje društvenih plesova, folklor, ovladavanje vještinama i sposobnostima korektivne gimnastike, vježbama relaksacije i dr.;
4. njegovanje nacionalne i kulturne baštine koje se odnose na izradbu i realizaciju projekata o istraživanju zavičaja, etnologije, turističke kulture i sl.;
5. očuvanje prirode i okoliša te zdravog načina života (istraživanje zavičaja i očuvanje njegova okoliša, učenje o očuvanju okoliša, stjecanje kulture življenja u zdravom okolišu za zdrav okoliš);
6. društveno-humanistički projekti i radionice (građanski odgoj i obrazovanje, prava djece i ljudska prava);

7. učeničko zadrugarstvo – seosko gospodarstvo, domaćinstvo, pčelarstvo; osnovne tehnike kukičanja, vezenja i pletenja; uređenje školskih vrtova i sl.;
8. tehničko stvaralaštvo (tehničke inovacije, tehnike modeliranja i građenja, maketarstvo i dr.).

Izvannastavne aktivnosti često su povezane s određenim nastavnim predmetima, ali mogu biti i interdisciplinarne. One pružaju širok raspon tematskih područja i projekata koji omogućuju učenicima interdisciplinarno upoznavanje svijeta. Kroz sudjelovanje u tim aktivnostima, gdje učenici mogu proširiti svoja znanja i vještine, potiče se kontinuirano učenje tijekom cijelog života te se promiče razvoj djetetove kreativnosti i stvaralačke osobnosti (*Nastavni plan i program za osnovnu školu*, 2006).

Mlinarević i Brust Nemet (2012) provode analizu kako bi utvrdile jesu li izvannastavne aktivnosti posve samostalne i odvojene od redovite nastave te zaključuju da mogu biti usklađene i dopunjavati redovitu nastavu, dok neke čak mogu biti organizirane i provođene na način sličan redovitoj nastavi. One uspostavljaju povezanost između škole i društvenog života te pridonose učenikovom znanju, istovremeno obogaćujući odgojnu funkciju škole u suradnji s redovitom nastavom.

Kako bi se osiguralo zadovoljavanje raznolikih potreba i interesa učenika, Zakon o odgoju i obrazovanju zahtijeva da škole organiziraju izvannastavne aktivnosti. Te aktivnosti se planiraju putem godišnjeg plana i programa rada škole koji su izradile odgovorne osobe u školskoj ustanovi (*Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, 2020). Jurčić (2008) grupira izvannastavne aktivnosti, prema nastavnim područjima u navedenom Zakonu, u sljedeća područja:

1. tjelesna i zdravstvena kultura,
2. prirodoslovlje i ekologija,
3. jezično-umjetničko područje,
4. informatičko-matematičko područje.

Izvannastavne aktivnosti mogu se podijeliti prema namjeni na one koje utječu na razvoj osobnosti učenika, kao što su obrazovne, umjetničke, informativne i poučne aktivnosti. Također, izvannastavne aktivnosti mogu biti organizirane unutar ili izvan školskog prostora (Jurčić, 2008).

Nacionalni okvirni kurikulum u Republici Hrvatskoj (2011) obuhvaća sljedeća odgojno-obrazovna područja:

- jezično-komunikacijsko područje,
- društveno-humanističko područje,

- matematičko-prirodoslovno područje,
- tehničko-tehnologijsko područje,
- tjelesno-zdravstveno područje,
- umjetničko područje,
- praktičan rad i dizajniranje.

Mlinarević i Brust Nemet (2012) predlažu da se ova odgojno-obrazovna područja koriste kao temelj za osmišljavanje različitih aktivnosti u izvannastavnim aktivnostima. Svako od tih područja može biti iskorišteno za stvaranje specifičnih izvannastavnih aktivnosti koje imaju svoje ciljeve, zadatke, aktivnosti te sadržajne i metodičke pristupe. Napominju da su u današnjim osnovnim školama zapostavljena pojedina navedena područja, kao što je praktičan rad i dizajniranje, čega su učitelji i ravnatelji itekako svjesni. Učitelj ima slobodu u kreiranju nastavnog procesa za izvannastavne aktivnosti, neovisno o odgojno-obrazovnom području, uzimajući u obzir stavove i potrebe učenika. Također, surađujući s učenicima, učitelj treba osigurati da aktivnosti budu prilagođene potrebama učenika te poticati njihovo aktivno sudjelovanje. Učenicima se pruža mogućnost da sami odaberu izvannastavne aktivnosti prema svojim interesima unutar područja koja ih zanimaju i za koja pokazuju želju i interes. Plan i program izvannastavnih aktivnosti su fleksibilni, dinamični te ne podliježu strogim pravilima.

Principi izrade kurikulumu izvannastavnih aktivnosti

Kod izrade kurikulumu izvannastavnih aktivnosti iznimno je važno posjedovati unaprijed planirane i utvrđene principe. Mlinarević i Brust Nemet (2012, str. 142) iznose određene principe prilikom izrade kurikulumu izvannastavnih aktivnosti:

1. „Izvannastavne aktivnosti su integralni dio odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj školi, sastavnica školskog kurikulumu koja je također u funkciji ostvarivanja globalnoga cilja odgoja i obrazovanja. One se organiziraju u skladu s interesima, mogućnostima i dobrovoljnim opredjeljenjima učenika i učitelja.
2. Sukreiranje kurikulumu izvannastavnih aktivnosti i njegova daljnja konstrukcija uključuju planiranje, programiranje, pripremanje, organizaciju i realizaciju izvannastavnih aktivnosti, a podrazumijevaju aktivno sudjelovanje učenika, učitelja, roditelja, drugih stručnjaka u školi i izvan šire zainteresirane društvene zajednice.
3. Svojim sadržajem i trajanjem izvannastavne aktivnosti nikako ne bi smjele opteretiti učenike.

4. Izvannastavne aktivnosti ne bi se smjele pretvoriti u bilo koju vrstu nastavka nastavnog rada.
5. Trajanje izvannastavnih aktivnosti, njihovi sadržaji i koordinatori voditelji utvrđuju se u školskom kurikulumu koji se donosi na početku školske godine, a prihvaća ga nastavničko vijeće.
6. Ukoliko se u okviru nekih izvannastavnih aktivnosti ostvaruje i dobit, pravo učenika je da ravnopravno sudjeluju i u poduzetničkome ulaganju; odlučivanju o njenoj namjeni i raspodjeli, pri čemu se isključuje novčano nagrađivanje učenika. U skladu s odgovarajućim propisima, škola je dužna da način korištenja ostvarenih sredstava regulira posebnim aktima.
7. U okviru izvannastavnih aktivnosti u školi mogu biti zastupljena sva područja (prirodne znanosti, umjetničko područje, područje tehnike i novih tehnologija, društvenoga života i humanitarnog rada, sporta ...)
8. Škola ima slobodu uvesti nove izvannastavne aktivnosti u skladu s posebnostima škole, regije i posebnim potrebama i interesima djece.“

Planiranje i izrada kurikuluma izvannastavnih aktivnosti

Planiranje je proces kojim se menadžeri koriste kako bi stvorili prikladne ciljeve i strukturu rada unutar organizacije. U kontekstu izvannastavnih aktivnosti, voditelji trebaju posjedovati određene kompetencije, posebno organizacijske vještine i poduzetnički duh, kako bi uspješno kreirali planove i provodili aktivnosti. Jurić (2007, str. 300) predlaže sljedeće korake planiranja koji su određeni pitanjima:

1. Koji bi se ciljevi trebali slijediti?
2. Kako bi se ciljevi trebali postići?
3. Kako prikupiti resurse?

Planiranjem se određuje kako će se dogovoriti i postići organizacija, njezina učinkovitost te strategije. Vrlo je važna uloga ravnatelja, cjelokupne školske uprave koja omogućuje postizanje ciljeva, suradnju i autonomnost voditelja izvannastavnih aktivnosti. Neophodno je uspostaviti hijerarhijsku strukturu u kojoj se ističe motivacija i koordinacija zaposlenika, s ciljem zajedničkog rada i postizanja postavljenih ciljeva (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Pri strukturiranju kurikuluma izvannastavnih aktivnosti, treba slijediti načelne zahtjeve kao okvirne vodiče prakse (Mlinarević i Brust Nemet, 2012, str. 120):

- „promišljene i harmonizirane organizacije školskog sustava,
- jasno formuliranoga cilja odgoja,
- postavljanja trajnih i suvremenih zadataka obrazovanja,
- znanstvenog aktualiziranja sadržaja pojedinih nastavnih područja,
- nastavnog plana i programa koji uz optimum općih činjenica prihvaća različite posebnosti nacionalnog, međunarodnog, regionalnog, lokalnog,
- obveznoga, izbornog i fakultativnog gradiva,
- nastavne tehnologije koja potiče aktivnost učenika i njihov kreativan izraz,
- prosocijalnoga samopotvrđivanja učenika,
- osposobljenosti nastavnika primjerenoga kurikulumskom trenutku,
- unutarnjeg i vanjskog vrednovanja.“

Plan kurikuluma dobiva svoje ime prema okviru djelatnosti područja. Izuzetno je bitno odrediti broj sati, termina i jedinica rada u tjednu, dok se istovremeno određuje i količina vremena i razdoblje za provođenje izvannastavnih aktivnosti. Planovi su određeni kao tromjesečni, mjesečni, tjedni i dnevni u kojima se treba ogledati refleksija i predvidiva promjena nakon izvedbe i uvažiti učeničke interese i potrebe. Plan obuhvaća količinu vremena i izražava se u satima, navode se tematski sadržaji i teme mogućih projekata. Mlinarević i Brust Nemet (2012) navode elemente koji bi trebali biti obuhvaćeni planom izvannastavnih aktivnosti:

- broj realiziranih sati u okviru izvannastavnih aktivnosti u tijeku školske godine;
- zastupljena područja izvannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi;
- dan, sat i mjesto realizacije izvannastavnih aktivnosti;
- imena koordinatora – voditelja izvannastavnih aktivnosti;
- imena osoba sustručnjaka u školi koji će sudjelovati u tematskim aktivnostima;
- stručnjake i predložene pojedince koji mogu pripomoći i biti sudionici aktivnosti u bilo kojem području i načinu, osobito predloženi od strane učenika i roditelja;
- roditelji, pojedinci i skupine za određene aktivnosti;
- popis moguće terenske nastave, izleta, stručne ekskurzije, međuškolskih, regionalnih, državnih i međunarodnih manifestacija i natjecanja.

Na samom početku školske godine važno je temeljito razmotriti i analizirati u kojoj će mjeri biti zastupljena pojedina područja. Pritom treba brinuti i planirati buduće cjeloživotno

obrazovanje pojedinih učitelja/nastavnika kako bi jednakomjerno bila zastupljena područja izvannastavnih aktivnosti radi podjednake ponude, ali i zbog cjelovitoga razvoja učenika koji imaju afinitet i interes u nekome području. U planu izvannastavnih aktivnosti velika je važnost odrediti dan, sat i mjesto njihova odvijanja te predvidjeti mjesta izvan škole i unaprijed dogovoriti zbog buduće jednostavnije i lakše organizacije. Precizno određivanje vremena, mjesta i trajanja izvannastavnih aktivnosti ima važnost u pedagoškom kontekstu te se stoga preporučuje da se to osigura školskim planom na početku tekuće godine. Također, početkom školske godine, imenovanje voditelja izvannastavnih aktivnosti provodi nastavničko vijeće prema unaprijed konstatiranim kriterijima od strane stručnog tijela u školi. Prilikom odabira voditelja, uzimaju se u obzir kompetencije učitelja voditelja i njegova motiviranost (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Planiranje i programiranje rada izvannastavnih aktivnosti

Svaki učenik tijekom svojeg školovanja dobrovoljno odabire razne izvannastavne aktivnosti. Afiniteti učenika, programski sadržaji, oblici provođenja aktivnosti, materijalna opremljenost škole, potrebe i kultura društvenog okružja neki su od čimbenika koje učitelj treba imati na umu prilikom planiranja izvannastavnih aktivnosti. Prilikom planiranja rada u izvannastavnim aktivnostima, važno je da učitelj zna i razumije svrhu svake pojedine nastavne situacije (Pejić Papak i Vidulin, 2016). Kvaliteta programa često ovisi o pojedinim obilježjima nastavnog plana i programa te o učiteljevoj sadržajnoj implementaciji i vodstvu aktivnosti (McLaughlin, 2000).

Program izvannastavne aktivnosti koji iznose Mlinarević i Brust Nemet (2012) trebao bi obuhvaćati:

- Što više aktivnosti (sadržaja) u okviru svakog područja.
- Tko će sudjelovati u kreiranju i realizaciji programa aktivnosti (učitelj, učenici, roditelji, stručnjaci ...).
- Koje organizacijske forme aktivnosti će biti zastupljene.
- Koje uvjete bi trebala osigurati škola da bi aktivnosti mogle biti realizirane (objekti-mjesta, namještaj, oprema, materijal i slično).
- Kratak opis terenske nastave, izleta, stručne ekskurzije, međuškolskih, regionalnih, državnih i međunarodnih manifestacija i natjecanja.

Planiranje rada u izvannastavnim aktivnostima zahtijeva duboko razumijevanje društvenih, psiholoških, pedagoških te didaktičkih aspekata određene aktivnosti u školi. Ove

aktivnosti su često fleksibilne, omogućavajući dodavanje novih tema, sadržaja, metoda rada i ostvarivanja zadataka. Potrebno je napomenuti da ni Nastavni plan i program ni Nacionalni okvirni kurikulum ne propisuju razrađene sadržaje rada, već učitelji imaju slobodu odabira tema i sadržaja koji odgovaraju interesnim područjima učenika (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Prilikom izrade kurikuluma izvannastavnih aktivnosti, potrebno je pristupiti s ozbiljnošću kako bi se spriječilo preklapanje s programom pojedinih nastavnih predmeta. Kako bi se programi unaprijedili, važno je slijediti osnovno načelo rada u izvannastavnim aktivnostima, prema kojem bi programski sadržaji trebali biti usklađeni s učeničkim željama. Naravno, učeničke želje treba oblikovati uzimajući u obzir stvarne potrebe i mogućnosti, uz nadzor učitelja. Programski sadržaji moraju biti prilagođeni uvjetima rada u pojedinoj školi, odražavati kulturu sredine i životnu zajednicu, te djeci omogućiti upoznavanje njihove okoline, prirodnih, kulturnih i povijesnih bogatstava (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Mlinarević i Brust Nemet (2012, str. 105) naglašavaju važnost pružanja prostora za osobni razvoj pojedinca unutar okvira kurikuluma izvannastavnih aktivnosti smatrajući da „izvannastavne aktivnosti kao integralni dio školskog kurikuluma promiču dvosmjernu i prihvaćajuću komunikaciju koja doprinosi autonomiji, cjelovitom razvoju i osobnosti svakog učenika.“ Izvannastavne aktivnosti predstavljaju važan dio posebnih programa u kojima se razvijaju kompetencije učenika kroz prilagodbu kurikuluma, metoda poučavanja i obrazovnih potreba. Otvoreni didaktičko-metodički sustavi omogućuju prilagođavanje aktivnosti prema interesima, sposobnostima i sklonostima učenika, posebno uzimajući u obzir darovite učenike.

Prilikom izrade kurikuluma izvannastavnih aktivnosti, važno je primjenjivati načela slobodnog vremena te svrhu i zadatke aktivnosti. Potrebno je osigurati autonomiju cjeline te uključiti nove pristupe, sadržaje, metode, strategije i oblike rada kako bi se unaprijedila kvaliteta programa. Važan pokazatelj rada u izvannastavnim aktivnostima je demokratizacija koja učenicima omogućuje odlučivanje, sukonstruiranje kurikuluma, mogućnost izmjene i iskazivanje originalnosti i autonomnosti. Jedna od zadaća škole jest poticati učenike u stvaranju, razvijanju i izvođenju sadržajnih kurikuluma izvannastavnih aktivnosti da bi neophodna kurikulumaska sastavnica dobivala na važnosti (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Načela u organizaciji rada izvannastavnih aktivnosti

Cindrić (1992, str. 50) navodi temeljna polazišta koja se primjenjuju prilikom organizacije rada u izvannastavnim aktivnostima:

- „potreba mladih za udruživanjem (socijalizacijom) i bavljenjem raznovrsnim stvaralačkim djelatnostima

- autonomija škole, koja razumijeva visoku razinu samostalnosti, ali ne i odvajanje od svojega okruženja
- ishodišta za (samo)organiziranje učenika osnovne škole mogu biti: učenik kao pojedinac, razredni odjel i skupine učenika oblikovane prema njihovim interesima
- učeničke zajednice čine relativno samostalan podsustav u strukturi osnovne škole
- poboljšavanje kvalitete življenja, socijalizacija i pripremanje za budući život određuju smisao (samo)organiziranja učenika
- mentorski pristup (samo)organiziranja učenika ima zadaću da omogući samostalan i stvaralački rad
- ostvarivanje općeljudskih vrijednota zasnovanih na ideji ljudskih prava i sloboda, multikulturalizmu, političkom i idejnom pluralizmu.“

Načela, koja su ključna kako bi organizacija i rad izvannastavnih aktivnosti bile uspješne, a iznosi ih Cindrić (1992, str. 50) su:

- „dobrovoljnost pristupa i istupa
- sloboda izbora aktivnosti (skupine, društva)
- zadovoljavanje individualnih sklonosti
- organiziranost rada
- samoaktivnost učenika
- primjerenost oblika i sadržaja dobi i mogućnostima učenika
- raznovrsnost aktivnosti
- snošljivost (tolerantnost) i suradnju
- sustavnost i smislenost.“

Rosić (2005) naglašava jednakovrijednost, korisnost i važnost svih navedenih načela te upućuje na njihovu međusobnu povezanost. Nema hijerarhijskog odnosa među načelima jer svako od njih zahtijeva smislenu aktivnost i akciju voditelja i djece kako bi se ostvarili. Potrebno je oživjeti ta načela kroz konkretno djelovanje.

Metode rada u izvannastavnim aktivnostima

Nacionalni okvirni kurikulum (2011) donosi otvorene didaktičko-metodičke sustave koji pružaju mogućnost učenicima i učiteljima izbor sadržaja, metoda, oblika i uvjeta za postizanje programskih ciljeva. To su interaktivni sustavi koji potiču dijalog, izbor i sudjelovanje te omogućavaju samostalno učenje te učenje kroz suradnju. Nastavna metoda je znanstveno i iskustveno provjereni način efikasne komunikacije među nastavnim subjektima u procesu prenošenja i usvajanja znanja, vještina, razvijanja sposobnosti i poticanja svih ostalih potencijala razvitka osobnosti u procesu poučavanja i učenja (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Na početku školske godine, učenici bi trebali samostalno birati izvannastavne aktivnosti u kojima žele sudjelovati, uzimajući u obzir svoje interese i sklonosti. Također, na kraju školske godine, učitelji koji vode te aktivnosti trebali bi provesti razgovor s učenicima o njihovom ukupnom napretku tijekom protekle godine (Svalina i sur., 2016). Učenici su potaknuti da slobodno izraze svoje ideje i aktivno sudjeluju tijekom izvannastavnih aktivnosti. Usto, ohrabruje ih se da istražuju, eksperimentiraju, surađuju i rade u timovima (Pejić Papak i Vidulin, 2016). Među učenicima vlada suradnja, srdačnost i otvoreni razgovor. Učitelji u izvannastavnim aktivnostima pružaju učenicima sadržaje na nenametljiv način kako bi potaknuli njihovu znatiželju i naveli ih na samostalno istraživanje (Fudurić, 2012).

U izvannastavnim aktivnostima se metode rada uglavnom temelje na radioničkom, projektnom, skupno-istraživačkom, samoistraživačkom pristupu i terenskoj nastavi, te se koriste i ostali didaktičko-metodički pristupi (Nastavni plan i program, 2006). Korištenje različitih oblika rada, kao što je rad u malim skupinama i fleksibilna organizacija prostora, imaju pozitivan utjecaj na socijalne odnose među učenicima i doprinose razvoju njihove osobnosti (Zrilić i Košta, 2009). Učitelji imaju slobodu prilagoditi oblike rada izvannastavnih aktivnosti da bi zadovoljili interese učenika i ostvarili obrazovne ishode (Svalina i sur., 2016).

U ovakvom obliku nastave, korisno je primijeniti različite tipove igara koje motiviraju učenike i olakšavaju usvajanje novih sadržaja. Izvannastavne aktivnosti pružaju odličnu priliku za korištenje igara u nastavi jer učenici imaju veću slobodu, nego tijekom redovne nastave. Igra je prirodna potreba djece, zato je učenje kroz igru prirodan i diskretan način za stjecanje novih spoznaja. Kroz igru se potiče stvaralaštvo, kreativnost, osjećaj zajedništva te istraživački duh (Fudurić, 2012). Provedba igara može biti spontana, učenici ih sami mogu osmisliti i nadograđivati ili ih može usmjeravati učitelj s određenim ciljem u nastavi. Učitelj treba prilagoditi igru uzimajući u obzir dob učenika, njihove sposobnosti, interese i potrebe. Važno je voditi računa o dinamičnosti igre, jasnoći pravila, trajanju igre te koristiti

odgovarajuća nastavna sredstva i pomagala. Također, treba paziti da igra ostane usmjerena na sadržaje koji se žele prenijeti, a da pravila, ciljevi ili tehnički aspekti igre ne preuzmu dominantnu ulogu. Igra se ne smije pretvoriti u puko natjecanje s ciljem postizanja pobjede (Čudina-Obradović, 1996).

Osim igre, projekt se ističe kao jedan motivirajući i kreativni suvremeni oblik rada u nastavi. Kvalitetno provođenje projektnog rada potiče aktivno sudjelovanje učenika i pridonosi njihovom zadovoljstvu stečenim znanjem. Ova metoda je posebno korisna pri radu na složenim temama i zadacima. Važno je da projektni zadatak bude dovoljno zahtjevan kako bi potaknuo suradnju među učenicima, s obzirom na to da pojedinac ne bi mogao samostalno izvršiti zadatak. Pripremne radnje trebaju biti kvalitetno obavljene, a ciljevi projekta i načini vrednovanja jasno objašnjeni. Važno je tijekom rada usmjeravati učenike na zajednički rad i naglasiti pozitivnu međuovisnost koja je prisutna u kvalitetnom projektnom radu. Istovremeno, naglašava se i individualna odgovornost svakog učenika za cjelokupni rad tijekom projekta (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Za postizanje uspješnih rezultata u izvannastavnim aktivnostima, ključan je i faktor komunikacije. Važno je uspostaviti kvalitetnu i pozitivnu interakciju između učitelja i učenika, što pridonosi ugodnoj atmosferi u razredu i potiče kreativnost učenika (Fudurić, 2012). U izvannastavnim aktivnostima, komunikacija je slobodnija nego li u redovitoj nastavi, što ima pozitivan utjecaj kod razvoja učenika, s obzirom na to da se odvija direktna razmjena poruka između učenika i učitelja. Važno je da učenici posjeduju komunikacijske vještine poput slušanja, postavljanja pitanja, empatije, aktivnog sudjelovanja, prilagodljivosti i interakcije kako bi nastava bila što učinkovitija. Kvalitetna komunikacija doprinosi većem uspjehu u izvannastavnim aktivnostima, neovisno o vrsti aktivnosti u kojoj učenik sudjeluje (Šejtanić, 2018).

Izvannastavne aktivnosti omogućuju postizanje ciljeva koji nisu u potpunosti ostvarivi tijekom redovne nastave te pružaju mogućnost istraživanja suvremenih zbivanja i saznanja, pružajući učenicima mogućnost proširivanja njihovih spoznaja (Papak i Vidulin, 2016). Za provođenje kvalitetnog programa izvannastavnih aktivnosti, odgovornost nije samo na učiteljima, već je važno osigurati koordinaciju među svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa, kao što su ravnatelj, roditelji i lokalna zajednica (Acar i Gündüz, 2017).

Važnost suradničkog učenja u izvannastavnim aktivnostima

Suradničko ili kooperativno učenje predstavlja oblik učenja kojim svi članovi tima posjeduju jednako bitnu ulogu i gdje se postiže zadovoljstvo sudjelovanjem. Ovaj pristup

omogućuje učenicima da aktivno sudjeluju u raspravama, preuzmu odgovornost za vlastiti doprinos u radu i razvijaju kritičko mišljenje (Buljubašić-Kuzmanović, 2003).

U izvannastavnim aktivnostima koje se temelje na suradničkom učenju, učenici različitih mogućnosti razvijaju brigu jedni o drugima i uče jedni od drugih. Učitelj potiče učenike da svoje znanje prezentiraju na način koji je razumljiv drugim učenicima i potiče njihovu međusobnu komunikaciju. Učenici pružaju međusobnu podršku i pomažu jedni drugima u usvajanju vještina i znanja, što rezultira njihovim uspjehom jer koriste svoje individualne načine razmišljanja koji slično funkcioniraju (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Kako bi učiteljima olakšao suradničko učenje, Jensen (2003) je iznio sveobuhvatan plan za uspješno provođenje suradničkog učenja u odgojno-obrazovnim skupinama:

- sadržaj – odrediti ciljeve nastavne jedinice te kod učenika izazvati znatiželju;
- objašnjavanje zadataka – suradničkim skupinama objasniti zadatak, dati konkretne upute te iznijeti jasna očekivanja;
- sam „trenutak“ – provjeriti imaju li učenici pitanja, pustiti ih da razmišljaju o zadatku kako bi mogli doći do rješenja problema;
- usmjeriti učenike na suradnju;
- započeti skupni rad – ne smije izostati pozitivni poticaj, ali intervencija učitelja mora biti minimalna;
- skupne izjave – izjave o tome kako skupni proces može poboljšati i razviti školske i socijalne sposobnosti i vještine;
- učenici međusobno dijele školske i socijalne sposobnosti – u razgovoru i interakciji s drugim učenicima iznose vlastita iskustva o tome kako su se osjećali i što su naučili;
- učitelj s učenicima dijeli akademska i suradnička iskustva – učitelj upućuje učenicima što je vidio, čuo i osjetio, iznosi učenicima kako su surađivali, kako su se ponašali tijekom rješavanja problema;
- zaključni razgovor i završetak – dati učenicima mogućnost da iznesu svoja iskustva vezana uz skupni proces te provjeriti individualnu odgovornost unutar skupine
- potrebno je čestitati učenicima uz pljesak.

Među najčešćim oblicima odgojno-obrazovnog rada koji potiču suradničko učenje nalaze se aktivnosti u parovima i rad u skupinama. Osim toga, postoje i raznovrsne suradničke strategije poput pedagoških radionica, slagalica, predviđanja u paru, oluja ideja, stablo

budućnosti, razmjene misli u paru, kolo-naokolo te igre ulogama glumom. U izvannastavnim aktivnostima potrebno je koristiti raznolike metode, osmisliti zanimljiv koncept, odrediti jasna pravila, potaknuti dobru radnu atmosferu i primjerenu stručnu razinu te je nužna suradnja učenika i učitelja. Cilj primjene navedenih strategija jest poticanje i ohrabivanje otvorene i odgovorne interakcije. Učenici preuzimaju odgovornost za vlastito učenje te aktivno sudjeluju u suradnji s drugima kako bi se pripremili za cjeloživotno učenje (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

UČENICI I UČITELJI U IZVANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA

Učenik – sukreator izvannastavnih aktivnosti

Svaki učenik, izvan obavezne nastave, samostalno odabire aktivnost koju će polaziti a koja je neprinudnog karaktera, interesna i individualizirana. Sudjelujući u izvannastavnim aktivnostima učenici produbljuju znanja, zabavljaju se, druže i uče socijalnim vještinama, stvaraju radne navike te upoznaju druge učenike i škole. Opredjeljenjem za određenu aktivnost (gluma, sport, ples, zaštita prirode, proučavanje običaja, bavljenje ekologijom), učenici nagovještavaju nešto o svojem talentu i sklonostima koje žele poboljšati (Mlinarević i Brust Nemet, 2012). Ozračje u izvannastavnoj aktivnosti izravno utječe na doživljavanje i ponašanje učenika. Ugodno, sigurno i poticajno ozračje postiže se, između ostalog, dobrom komunikacijom. U humanističkome pristupu, komunikacija u odgojno-obrazovnoj ustanovi treba biti dvosmjerna, a voditelj i učenik ravnopravni. Također, vrlo je važna empatija učitelja, odnosno sposobnost prihvaćanja druge osobe onakvom kakva jest (Domović, 2004).

Izvannastavne aktivnosti imaju veliku ulogu u odgoju i obrazovanju učenika, potičući njihov timski rad, suradnju i osjećaj zajedništva kroz interaktivno, iskustveno i participativno učenje. One pružaju autentične sadržaje koji su usklađeni sa stvarnim svijetom, te tako zadovoljavaju potrebe i interese učenika. Otvorenost izvannastavnih aktivnosti doprinosi oblikovanju učeničke osobnosti te stvara uvjete za kulturni razvoj, očuvanje i promicanje raznolikosti (Vidulin-Orbanić, 2008).

Izvannastavne aktivnosti ističu se po specifičnosti visoke motivacije učenika, budući da oni imaju slobodu odabira aktivnosti prema vlastitim interesima. Ova autonomija u odabiru doprinosi lakšem usvajanju novih znanja i u većem opsegu. Učenici surađuju s učiteljem u izvođenju aktivnosti, uče kroz istraživanje i otkrivanje, razvijaju vještine timskog rada, dijele zadatke i obaveze te razvijaju osjećaj odgovornosti i samopouzdanja (Šiljković i sur., 2007).

Brojna istraživanja otkrila su pozitivan utjecaj izvannastavnih aktivnosti na učenike. Massoni (2011) navodi neke pozitivne utjecaje izvannastavnih aktivnosti na učenike:

- smanjeni su problemi u ponašanju te odgovorno obavljaju svoje obveze,
- imaju više ocjene, pozitivniji stav prema školi i visoko samopouzdanje,
- završetak škole – manja je vjerojatnost da će se učenici koji su uključeni u izvannastavne aktivnosti isključiti iz škole, veća je vjerojatnost da će imati viši akademski uspjeh,
- potiče ih se da aktivno sudjeluju u zajednici kao djeca, a kasnije i kao odrasli.

Izvannastavne aktivnosti pozitivno utječu i na razvoj različitih kompetencija učenika. Poseban naglasak se stavlja na poticanje inovativnosti, kreativnosti, sposobnosti rješavanja problema, razvoja kritičkog razmišljanja, poduzetnosti, informatičke pismenosti, socijalnih vještina i drugih kompetencija. Europska unija je utvrdila osam ključnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje. Obrazovna politika u Republici Hrvatskoj uvažila je temeljne kompetencije:

1. Komunikacija na materinskome jeziku,
2. Komunikacija na stranim jezicima,
3. Matematička, prirodoslovna i tehnološka kompetencija,
4. Digitalna kompetencija,
5. Učiti kako učiti,
6. Socijalna i građanska kompetencija,
7. Inicijativnost i poduzetnost,
8. Kulturna svijest i izražavanje.

Navedene kompetencije su uključene kao ciljevi u Nacionalnom okvirnom kurikulumu te se unaprjeđuju kroz odgojno-obrazovni sustav, uključujući i izvannastavne aktivnosti (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Tijekom izvannastavnih aktivnosti, učenik ima priliku istraživati, tražiti i izražavati svoju osobnost, može se dokazivati i afirmirati pred svojim kolegama, učiteljima i školskom zajednicom. Učenici vole ozbiljne zadatke i uloge, stoga im učitelji trebaju vjerovati i povjeravati praktične zadatke i samostalno donošenje odluka primjerenih njihovoj dobi i mogućnostima. Tako djeca uspostavljaju socijalne kontakte i odnose koji im omogućuju svestran razvoj njihove ličnosti (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Učitelj – voditelj izvannastavnih aktivnosti

Izvannastavne aktivnosti su sastavni dio zakonskih, profesionalnih i osobnih obveza učitelja. Učitelj ima ključnu ulogu kao pokretač i organizator izvannastavnih aktivnosti te kao osoba koja koordinira, posreduje i surađuje s učenicima na njihovom putu stjecanja novih znanja i vještina. Biti učitelj znači istinski, odgovorno i vrijedno davati najbolji dio sebe učenicima s kojima smisleno i savjesno stvara odnos odgovornosti. Kvalitetom rada, ponašanjem i svojim ophođenjem učitelj razvija odnose povjerenja, prihvaćanja i zajedništva (Pejić Papak i Vidulin, 2016). „U modernoj školi učitelj ima značajnu ulogu i važan zadatak: naučiti učenike učiti“ (Mlinarević i Brust Nemet, 2012, str. 201).

Promjene u nastavi i učenju događaju se uslijed promjena nastalih istraživanjem i razvojem, brzim rastom interdisciplinarnog i multidisciplinarnog djelovanja. Uz nove tehnike, načine i postupke stjecanja znanja sve više se razvija potreba nove strukturiranosti nastavnog procesa. Važno je da prijelaz s tradicionalnog poučavanja na učenje ne zanemari kvalitetu izravnog poučavanja, odnosno kvalitetu nastavnikove izvedbe nastave (Meyer, 2002).

Obveza odgoja i obrazovanja učenika za cjeloživotno učenje zahtijeva angažiranoga učitelja, motiviranog i osposobljenog za sustavno učenje i samovrednovanje osobnog stručnog djelovanja. Takav učitelj ima ulogu voditelja, primjenjuje pojedine oblike nastave ovisno o ciljevima i sadržajima nastave i dobi učenika. Konačni cilj nastavnog procesa je samoregulirano učenje koje pretpostavlja razvoj učenikove osobnosti, individualnosti i originalnosti (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

U suvremenim oblicima nastave učitelj mora imati kvalitetno obrazovanje, jasne obrazovne ciljeve za svoje učenike, vještine planiranja i organiziranja procesa poučavanja i učenja, vještine upravljanja razredom, obrazovnom skupinom u izvannastavnim aktivnostima, socijalne i komunikacijske kompetencije za kreiranje poticajnoga motivirajućeg ozračja. Važne osobine/aktivnosti kvalitetnog učitelja sažimaju Roberts i Kellough (2008) te ih predlažu kao temeljne zahtjeve prema kojima kvalitetan učitelj:

- u svojem radu primjenjuje sve što učenicima podiže samopoštovanje, cijeni i uzima u obzir individualne razlike (kulturalne, jezične, obiteljske ...);
- koristi postojeće različitosti među učenicima kako bi im proširio vidike, toleranciju i međusobno poštivanje;
- izražava se potpuno jasno kad daje upute i iznosi činjenice;
- pokazuje vještine u organiziranju smislenog učenja, vješto kombinira misaone i praktične vještine učenika, uočava kad učenicima nedostaje neko znanje i

vještina i na licu mjesta izvodi mini lekciju, hrabri suradničke oblike učenja, organizira tematsko učenje uz planirane razgovore s učenicima;

- vješt je u rasporedu vremena, održava uključenost učenika u zadatak, prati napredak svakog učenika i daje neposrednu povratnu informaciju;
- traži pomoć od drugih kad god mu je to potrebno za unaprjeđivanje nastave (sustručnjaci, roditelji, šira društvena zajednica);
- jasno daje do znanja (pisanim programima, zadacima, „radnim nalogima“) što se od učenika očekuje i što treba postići u pojedinom zadatku;
- pokazuje učenicima da od njih puno očekuje, iako očekivanja ne mogu biti jednaka za sve učenike;
- sposoban je sebi i drugima objasniti svoje pedagoške ciljeve, refleksivan je praktičar, sudjeluje u timskom učenju i neprestano se profesionalno usavršava (Roberts i Kellough, 2008, prema Čudina-Obradović i Brajković, 2009).

U izvannastavnim aktivnostima, učitelj ima ulogu inicijatora koji pokreće aktivnost i postaje savjetodavni voditelj, partner i pedagoški vođa. Njegova glavna zadaća je stvaranje poticajnog okruženja, poticanje, savjetovanje i usmjeravanje učenika. Očekuje se da voditelj izvannastavnih aktivnosti kompetentno definira ciljeve, zadatke, metode i društvene oblike rada te da vješto odabere materijale i resurse potrebne za provedbu aktivnosti. S pedagoško-didaktičkog aspekta zahtjeva se da bude vođa koji potiče i organizira aktivnosti, dijagnostičar koji će prepoznati učenikove najjače sposobnosti i usmjerava svoje djelovanje prema njima. Također, da bude demokratski vođa koji savjetuje učenike te kreator koji potiče istraživanje, eksperimentiranje i usvajanje vještina i metoda koje unaprjeđuju njegovo pedagoško, didaktičko i metodološko djelovanje. Da bi bio uspješan u tim ulogama, voditelj treba imati sklonost, izbor, želju, integritet i povoljne uvjete za provedbu izvannastavnih aktivnosti u školi (Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Zadovoljstvo učitelja prilikom oblikovanja i izvođenja izvannastavnih aktivnosti, navode Pejić Papak i Vidulin (2016, str. 137), reflektira se na:

- „doživljaj potpore školske uprave (komunikacija, prostor, sredstva oprema),
- slobodu u izboru programa izvannastavne aktivnosti (omogućavanje učitelju da vodi onu izvannastavnu aktivnost za koju ima sklonosti),
- način uključivanja učenika u program izvannastavnih aktivnosti (uključenost učenika u skladu sa sposobnostima, potrebama i interesima),

- stručno osposobljavanje učitelja (usvajanje znanja i stjecanje sposobnosti na seminarima i radionicama u organizaciji stručnih institucija) kao temeljnih čimbenika izvannastavnih aktivnosti.“

U današnjem kontekstu izazova s kojima se susreće čovječanstvo, obrazovanje i škole, europski obrazovni sustav prihvaća ideju da bi obrazovanje učitelja trebalo biti kontinuirani proces koji traje cijeli život, a ne samo do stjecanja diplome. Ovaj proces obuhvaća redoviti stručni, profesionalni i osobni razvoj. Bitno je da kvalitetan učitelj-praktičar prepoznaje i zadovoljava individualne potrebe učenika, prepoznaje njihove potencijale i interese, primjenjuje pedagoške koncepte, metode i strategije učenja, organizira kontinuirane procese učenja, procjenjuje napredak učenika te pridonosi njihovom razvoju i odgoju (Mlinarević i Borić, 2007).

Od učitelja – voditelja izvannastavne aktivnosti očekuje se da posjeduje razvijene kompetencije kao što su učinkovita komunikacija, sposobnost rada u timu, vještine korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije, sposobnost prepoznavanja i rješavanja problema, refleksivno razmišljanje i samovrednovanje, dobre interpersonalne vještine, planiranje i upravljanje vremenom. Isto tako treba znati donositi odluke, poštivati različitosti i multikulturalnosti, posjedovati etičku posvećenost, kritičko razmišljanje i samokritičnost, samostalno učenje i unapređivanje vještina, sposobnost analize i sinteze, vještine provođenja znanstvenih istraživanja te sposobnost primjene rezultata istraživanja u svom stručnom radu. Ove kompetencije su važne za razvoj i stvaranje novog znanja u području izvannastavnih aktivnosti (Tuning Educational Structures in Europe: Summary of Outcomes – Education, 2005, prema Mlinarević i Brust Nemet, 2012).

Važni preduvjeti za kvalitetan razvoj izvannastavnih aktivnosti uključuju podršku školske uprave učiteljima-voditeljima, slobodan odabir programa izvannastavnih aktivnosti, integriranje učenika u aktivnosti te stručno obrazovanje učitelja za izvannastavne aktivnosti (Svalina i sur., 2016). Važno je da učitelji osjećaju motivaciju za usvajanje novih znanja i vještina koje su potrebne suvremenom svijetu te da se aktivno posvećuju svom profesionalnom usavršavanju. Nedovoljno osposobljeni ili nezainteresirani učitelji neće moći izvannastavne aktivnosti obavljati kvalitetno, što se može negativno reflektirati na učenike. Materijalna opremljenost škola također predstavlja problem. Da bi izvannastavne aktivnosti bile kvalitetno provedene, potrebno je adekvatno opremljen prostor s odgovarajućim materijalima i pomagalicama. Različiti pristupi nastavi, poput terenske nastave, projekata i suradničkog učenja, također doprinose kvaliteti izvannastavnih aktivnosti. Kvalitetna provedba izvannastavnih aktivnosti zahtijeva kompetentne učitelje koji surađuju s

motiviranom skupinom učenika, prostor opremljen prikladnim sredstvima i materijalima te podršku lokalne zajednice (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

RECENTNI TRENDОВI IZVANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Izješće Ministarstva pravosuđa i Ministarstva obrazovanja SAD-a objavljeno u lipnju 1998. ističe da dobro organizirano slobodno vrijeme nakon nastave ima pozitivan utjecaj:

- „u smanjivanju maloljetničkoga kriminala, školskoga vandalizma i negativnog utjecaja vršnjaka koji vodi do zlouporaba alkohola i droga,
- u poboljšavanju učeničkog obrazovnog uspjeha,
- u poboljšavanju redovitosti učenika na nastavi i smanjivanju broja djece koja prerano odustaju od škole,
- izvršavanju domaće zadaće (većini učenika),
- u poboljšavanju učeničkog ponašanja u školi,
- u znatnom povećanju broja učenika koji imaju planove za budućnost, čiji su ciljevi završiti srednju školu i ići na fakultet“ (Cromwell, 2005, prema Šiljković i sur., 2007, str. 135).

U školskoj godini 2006./2007., istraživanje koje su provele Šiljković, Rajić i Bertić usredotočilo se na sudjelovanje učenika i učenica nižih razreda osnovne škole u izvannastavnim aktivnostima. Anketa je obuhvatila 65 škola smještenih u središnjoj Hrvatskoj, u kojoj je sudjelovalo ukupno 1411 učenika, od čega je bilo 694 učenika, a 717 učenica. Svrha istraživanja bila je provjeriti postoji li povezanost između spola, dobi i odabira izvannastavnih aktivnosti među učenicima. Također se istraživalo jesu li određene aktivnosti više zastupljene među određenim dobno-spolnim skupinama učenika. U školi su učenicima najčešće ponuđene izvannastavne aktivnosti koje su svrstane u kategorije stranih jezika (poput engleskog i njemačkog jezika), glazbenih aktivnosti (kao što su zbor, orkestar i sviranje gitare), aktivnosti iz područja prirode i društva (kao što su cvjećarske, likovno-ekološke grupe, izviđači i ekolozi), športske aktivnosti (poput nogometa, borilačkih sportova, tenisa i ritmike) te ostale aktivnosti (kao što su recitiranje, novinarstvo, lutkarstvo i izrada maketa). Športske aktivnosti su najbrojnije i obuhvaćaju kako timski tako i individualne sportove. Najveći udio učenika drugog, trećeg i četvrtog razreda odabire sudjelovanje u športskim aktivnostima, dok su aktivnosti iz područja prirode i društva manje popularne, bez obzira na spol i dob ispitanika. Rezultati istraživanja upućuju na veće sudjelovanje djevojčica u izvannastavnim aktivnostima uspoređujući s dječacima. U svim četirima razredima, dječaci

najčešće odabiru športske aktivnosti, među djevojčicama u drugom i četvrtom razredu dominiraju športske aktivnosti, dok se u prvom i trećem razredu češće uključuju u razne druge aktivnosti (Šiljković i sur., 2007).

Proleta i Svalina istraživale su o glazbenim izvannastavnim aktivnostima među 35 učenika trećih i četvrtih razreda u dvije osnovne škole smještene u Osijeku. Cilj istraživanja bio je pokazati odgojnu svrhu izvannastavnih glazbenih aktivnosti putem prikupljanja mišljenja i stavova učenika koji sudjeluju u aktivnostima, kao i opisati njihovu percepciju o tome kako ispunjavaju slobodno vrijeme. Istraživanje je obuhvatilo intervju s grupom od 10 učenica koje sudjeluju u izvannastavnoj aktivnosti "pjevački zbor", kao i korištenje anketa među učenicima koji sudjeluju u ostalim izvannastavnim glazbenim aktivnostima koje se provode u istoj školi. Rezultati istraživanja pokazuju da učenici iskazuju veliku ljubav prema glazbi i svim aktivnostima povezanim s njom. Glazbeni sadržaji im se čine lako razumljivima i smatraju da njihovo sudjelovanje u tim aktivnostima obogaćuje njihovo znanje. Učenici ističu važnost međusobnog poštovanja, podrške, ohrabrenja i odobravanja među njima, što se aktivno promovira na njihovim izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Oni uživaju u suradnji s drugima i ponosno pokazuju svoj rad drugima, što ukazuje na visoku razinu samopouzdanja među njima. Većina učenika izrazila je želju da se u budućnosti još više posveti glazbi, što ukazuje na usklađenost njihovih interesa i izbora izvannastavnih aktivnosti. To jasno pokazuje da su njihovi odabiri usklađeni s njihovim željama i interesima, te da su izvannastavne glazbene aktivnosti izvor neiscrpe motivacije za njih (Proleta i Svalina, 2011).

Mlinarević i Matanović ispitale su stavove učenika u osnovnim školama urbanih i ruralnih sredina o zadovoljstvu i mogućnostima predlaganja izvannastavnih aktivnosti, stavove učitelja o zadovoljstvu, uključivanju i vođenju izvannastavnih aktivnosti. Istraživanje je obuhvatilo 23 učiteljice i 103 učenika četvrtih razreda iz šest osnovnih škola na području Brodsko-posavska županije. Rezultati pokazuju da učenici izražavaju zadovoljstvo zbog mogućnosti odabira izvannastavnih aktivnosti u školi koje su usklađene s njihovim potrebama, interesima i željama. Rijetko sami predlažu aktivnosti, dok se učitelji, voditelji izvannastavnih aktivnosti, uključuju najčešće zbog tjedne satnice, ali i svojih interesa i kompetencija. Postoji potreba za aktivnijim sudjelovanjem učenika u procesu gradnje školskog kurikulumu kako bi se osigurala raznovrsnost izvannastavnih aktivnosti. Uz to potrebna je i motivacija unutar cjeloživotnog obrazovanja učitelja da bi oni s većom željom i interesom vodili različite aktivnosti (Mlinarević i Matanović, 2013).

Putem anonimnih anketa među 176 učitelja razredne nastave, Blažević i Matijašević proveli su istraživanje tijekom županijskih stručnih vijeća učitelja razredne nastave u

Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji 2019. godine. Cilj je bio procijeniti različite vrste umjetničkih aktivnosti koje se provode u školama kao mogućnosti za provedbu slobodnog vremena učenika. Također, istraživanje je imalo za cilj analizirati kako učitelji percipiraju svoje kompetencije u poticanju umjetničkog stvaralaštva kroz različite aktivnosti, te procijeniti važnost i učestalost provođenja tih aktivnosti. Rezultati istraživanja su pokazali da učitelji provode različite oblike izvannastavnih aktivnosti, s naglaskom na aktivnosti umjetničkog sadržaja. Utvrđeno je da se s vremenom povećava ponuda različitih tipova izvannastavnih aktivnosti u školama te da učitelji smatraju važnim provođenje raznolikih aktivnosti umjetničkog sadržaja. Zanimljivo je da nema razlike u percepciji važnosti i učestalosti provođenja umjetničkih aktivnosti među školama, bez obzira na njihovu veličinu i broj učenika. Također, učitelji su visoko ocijenili vlastitu kompetentnost za poticanje umjetničkog stvaralaštva, ali su istodobno prepoznali prostor za daljnji razvoj u tom području (Blažević i Matijašević, 2021).

BUDUĆNOST IZVANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Unapređenje organiziranih slobodnih aktivnosti može se postići ako su ostvareni sljedeći kriteriji: trenutačna ostvarivost u praksi, istraživanje fenomena koji se javljaju u izvannastavnim aktivnostima, generiranje novih teorijskih smjernica i praktično testiranje tih modela. Postoje utvrđeni modeli implementacije izvannastavnih aktivnosti koji prikazuju trenutačne praktične dosege. Nakon toga, provodi se analiza rezultata istraživanja, interpretacija i sinteza koje prikazuju trenutačno stanje i ukazuju na mogućnosti unaprjeđenja. Na temelju tih rezultata oblikuju se teorijski konstrukti o konceptualizaciji izvannastavnih aktivnosti te se zatim provjeravaju u praksi. Kada se razmatra problematika izvannastavnih aktivnosti, važno je započeti s istraživanjem trenutačnih praktičnih ostvarenja koja mogu biti vidljiva ili nevidljiva. Potrebno je detaljno istražiti te ujedno analizirati prednosti i nedostatke implementacije tih aktivnosti. Na temelju tih spoznaja, potrebno je razviti novi teorijski okvir koji će omogućiti djelotvornu provedbu izvannastavnih aktivnosti putem praktične primjene, osiguranja budućnosti i perspektive (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Promjene i različite vizije škole, nastavnih te izvannastavnih aktivnosti proizlaze iz konteksta vremena, društvenog i političkog nasljeđa. Također, ove promjene proizlaze i iz promišljanja o vezi između čovjeka i odgoja, odnosno, vezi koja je danas, kako ističe Previšić (2012, str. 127), „uzdrmana globalizacijskim kaosom, postmodernim ludilom i tehničkim dostignućima koja svakovrsnim modifikacijama duboko zadiru u biće čovjeka“.

Preporuke za dinamičniji razvoj izvannastavnih aktivnosti i njihovu uspješnu provedbu smjer su njihova razvoja koji podrazumijeva poznavanje njihove specifične problematike te omogućava određene intervencije. Poželjan razvoj organiziranih slobodnovremenskih aktivnosti temelji se na stručnim i pedagoškim intervencijama kojima se može unaprijediti sastav izvannastavnih aktivnosti. Gledajući pozitivne primjere implementacije aktivnosti u hrvatskim osnovnim školama, prijedlozi ukazuju na potrebu za konkretnim osobnim i društvenim napretkom u različitim područjima poput sadržaja, organizacije, planiranja, kadrova i materijalnih resursa. Cilj tih prijedloga je da aktivnosti slobodnog vremena postanu ne samo integrirani, već i temeljni dio odgoja i obrazovanja te da postanu osnova za cjeloviti razvoj učenika kao zadovoljnog, kompetentnog i angažiranog člana zajednice (Vidulin i Pejić Papak, 2018).

Uspješnost izvannastavnih aktivnosti u budućnosti je izravno povezana s kreativnošću, entuzijazmom i profesionalnošću učitelja koji su pokretači tih aktivnosti. Umijeća učitelja nisu povezana samo s njegovim pedagoškim i profesionalnim kompetencijama, već su od iznimne važnosti njegove mogućnosti organiziranja različitih slobodnih oblika rada i prijenosa znanja. Za poticanje i zadržavanje entuzijazma učitelja u njihovom radu, ključna je podrška škole, izvanškolskih organizacija, Agencije i Ministarstva. Također, važno je osigurati im pristup kvalitetnom stručnom usavršavanju. Uključivanje učenika u aktivnost podrazumijeva vrlo ozbiljan rad i traži njihovu punu posvećenost. U procesu suradničkog stvaranja, učenici osim što stječu znanje i razvijaju vještine, također razvijaju i određene navike. Učenici doživljavaju promjene u svom pogledu na svijet i društveni život te postaju samostalnije i odgovornije osobe. Polaznje od učeničkih sklonosti i želja pri formiranju grupa i programska ponuda aktivnosti primarni su čimbenici ponude izvannastavnih aktivnosti. Problem vremenske organizacije aktivnosti riješila bi nastava u jednoj smjeni jer bi se poslijepodne izvannastavne aktivnosti mogle neometano održavati. Osim toga, kvalitetnija realizacija zahtjeva više vremena u tjednom zaduženju od preporučenog – najčešće jedan, rijetko dva sata, pa autorice smatraju idealnim rješenjem dvaput na tjedan po dva školska sata. Također, perspektiva izvannastavnih aktivnosti ovisi o integraciji nastavne tehnologije i unapređenju nastavnog rada koji bi trebao biti upotrebljiv na koordiniran, projektni, istraživački i interdisciplinarni način (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Učitelji bi trebali biti otvoreni za nove, inovativne i neuobičajene prijedloge učenika. Ti prijedlozi trebaju biti pažljivo razmotreni, a ako su prikladni, trebaju biti uključeni u aktivnosti. Tako, učitelji i učenici zajednički oblikuju program rada izvannastavnih aktivnosti, što je preporučljivo. Izvannastavne aktivnosti trebaju pronaći svoje mjesto u suvremenom

kurikulumu putem međupredmetnih tema individualnog i socijalnog razvoja, trebaju preuzeti ulogu pedagoških medijatora kao poveznica sadržaja, provoditi se na manje knjiški način (Previšić, 2012).

Vrednovanje rada u izvannastavnim aktivnostima i dodatnog angažmana učitelja je od velike važnosti, zato što osmišljavanje i provođenje sadržaja tih aktivnosti u osnovi zadovoljava različite potrebe škole i zajednice. Vrednovanje podrazumijeva nagrađivanje svih sudionika, s obzirom na uloženi trud i postignute rezultate rada. Pohvale, javno istupanje, medijska promocija, organizirana putovanja samo su neki primjeri kako bi se tu djecu moglo istaknuti. Učitelji također trebaju biti prepoznati i nagrađeni za izvrstan rad. Mogu biti promovirani u mentore, savjetnike, županijske voditelje izvannastavnih aktivnosti, održavati različita predavanja i radionice (Vidulin i Pejić Papak, 2018).

Tijekom preddiplomskog, diplomskog i postdiplomskog obrazovanja učitelja, potrebno je pridati znatno veću pažnju proučavanju metoda i mogućnosti kvalitetnog organiziranja slobodnog vremena djece putem izvannastavnih aktivnosti. Na hrvatskim fakultetima postoji nedovoljno angažmana u osposobljavanju budućih učitelja za njihov rad u izvannastavnim aktivnostima. Fakultetsko obrazovanje za buduće učitelje trebalo bi uključiti upoznavanje s problematikom organizacije slobodnog vremena djece, metode rada, izradu programa te osmišljavanje organiziranih aktivnosti (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

ZAKLJUČAK

Izvannastavne aktivnosti predstavljaju najčešći način korištenja slobodnog vremena među djecom i mladima, omogućujući im da njima zadovolje svoje interese, razvijaju vještine i talente te proširuju svoja znanja. Izuzetno je važno i nužno već u djetinjstvu usmjeravati i privikavati djecu na smislenu i kvalitetnu provedbu slobodnog vremena, pružajući im različite aktivnosti koje potiču njihovo uživanje i razvijanje mašte. Učenik samostalno i dobrovoljno odabire, prema vlastitim željama i potrebama, te se uključuje u pojedinu izvannastavnu aktivnost. Time mu je omogućen individualan razvoj uz interakciju s vršnjacima što pogoduje razvoju socijalnih odnosa.

Obaveza škole jest ponuditi izvannastavne aktivnosti koje su planirane školskim kurikulumom za tekuću godinu. Učitelji – voditelji izvannastavnih aktivnosti imaju slobodu prilikom odabira tema i sadržaja, ali bi svakako sadržaj u najvećoj mjeri trebao biti izraz učeničkih želja. Time se potiče motivacija kod učenika koja je u izvannastavnim aktivnostima izrazito visoka jer nema prinude, strogih pravila i straha od neuspjeha. Također, učitelji slobodno traže najpovoljnije oblike i metode rada za izvannastavne aktivnosti. Suradničkim učenjem učenici različitih sposobnosti međusobno uče, unaprjeđuju znanja i vode brigu jedni o drugima. Izvannastavne aktivnosti trebale bi omogućiti postizanje ciljeva koji se ne mogu potpuno ostvariti tijekom redovne nastave te uključiti što više učenika, neovisno o njihovim sposobnostima. Kontinuiranim stručnim usavršavanjem i razvojem vlastitih kompetencija, učitelj doprinosi razvoju kompetencija svojih učenika te njihovom osobnom rastu. Stoga je ključno da učitelj nastavi s cjeloživotnim učenjem i prenese na svoje učenike važnost neprestanog učenja i izgrađivanja.

Brojna istraživanja potvrđuju da sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima ima pozitivan utjecaj na učenike u svim područjima njihovog razvoja. One pozitivno utječu na njihovo zdravlje, razvoj različitih kompetencija, izgradnju njihovih stavova i uvjerenja, otkrivanju i razvoju njihovih talenata. Izvanškolske aktivnosti predstavljaju izuzetno učinkovit način u borbi protiv neprihvatljivog društvenog ponašanja te pružaju poticajnu okolinu za osobni razvoj učenika i samostalno istraživačko učenje. Opredjeljenjem za određenu aktivnost, učenik pokazuje i nešto o svojoj jačoj strani, talentu i sklonostima koje bi želio osnažiti. Izvannastavne aktivnosti pružaju autentične sadržaje koji su usklađeni sa stvarnim svijetom, te tako zadovoljavaju potrebe i interese učenika. Njihova otvorenost doprinosi oblikovanju učeničke osobnosti, stvara uvjete za kulturni razvoj te očuvanje i promicanje raznolikosti

Učenici i učitelji u izvannastavnoj aktivnosti zajedno otkrivaju, uče i istražuju u kreativnom ozračju, družu se, međusobno se uvažavaju, poštuju, vjeruju si i pomažu. Izvannastavne aktivnosti idealno su područje koje snažno utječu na poticanje pozitivnih emocija, formiranje učeničkih identiteta te usmjeravanja prema njihovom budućem životu.

LITERATURA

1. Acar, Z., Gündüz, N. (2017). Participation motivation for extracurricular activities: Study on primary school students. *Universal journal of educational research*, 5(5), 901-910.
2. Anderson, G. (2005). *Fundamentals of educational research*. London: Falmer Press.
3. Antovska, A. i Kostov, B. (2016). Teachers, students and extracurricular activities in primary education. *International journal of cognitive research in science, engineering and education*, 4(1), 49-54.
4. Badrić, M., Prskalo, I. i Matijević, M. (2015). Aktivnosti u slobodnom vremenu učenika osnovne škole. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 17(2), 299-331.
5. Blažević, I., Matijašević, B. (2021). Umjetničke aktivnosti u školi kao oblik provođenja slobodnog vremena osnovnoškolaca. *Acta Iadretina*, 18(2), 207-224.
6. Buljubašić-Kuzmanović, V. (2003). Kooperativno učenje u nastavi kao čimbenik socijalizacije. *Napredak*, 144(4), 459-473.
7. Cindrić, M. (1992). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika osnovne škole. *Život i škola* 41(1), 49-68.
8. Cohen, L., Manion, L. i Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Čudina-Obradović, M. (1996). *Igrom do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Čudina-Obradović, M., Brajković, S. (2009). *Integrirano poučavanje*. Zagreb: Korak po korak.
11. Domović, V. (2004). *Školsko ozračje i učinkovitost škole*. Slap: Jastrebarsko.
12. Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2020a). Methodological and thematic trends: A Case study of two pedagogical journals in Croatia. U: A. Lipovec, J. Batič i E. Kranjec (Ur.), *New Horizons in Subject-Specific Education/Research Aspects of Subject-Specific Didactics* (str. 159-180). Maribor: University of Maribor, University Press.
13. Dubovicki, S. i Topolovčan, T. (2020b). Through the looking glass: Methodological features of research of alternative schools. *Journal of Elementary Education*, 13(1), 55-71.
14. Dubovicki, S. i Velki, T. (2022). Methodological particularities in research on contemporary childhood in Croatia: A pedagogical–psychological perspective. *Journal of Elementary Education*, 15(1), 91-104.
15. Fudurić, B. (2012). Mogućnost rada u izvannastavnoj aktivnosti. *Napredak*, 153(1), 107-116.

16. Gorard, S i Taylor, C. (2004). *Combinig methods in educational and social research*. Berkshire: Open University Press.
17. Hassel, E. (1999). *Professional Development: Learning from the Best*. Oak Brook: North Central Regional Eduactional Laboratory. Preuzeto 20.5.2023.: <https://www.ncrel.org/pd/toolkit/lftb.pdf>
18. Ivančić, I. i Sabo, J. (2012). Izvannastavne aktivnosti i njihov utjecaj na učenikovo slobodno vrijeme. *Ekvilibrij – Časopis studenata pedagogije Hrvatske*, 1(1), 1-10.
19. Jurčić, M. (2008). Učiteljevo zadovoljstvo temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti. *Život i škola*, 54(20), 9-26.
20. Kutnjak, I. (1985). Slobodne aktivnosti neukoričene standardima. U: J. Pivac, V. Previšić (Ur.) *Odgoj i škola* (227-233). Zagreb: Institut za pedagogijska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
21. Martinčević, J. (2010). Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole. *Život i škola*, 56(24), 19-34.
22. Massoni, E. (2011). Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students. *ESSAI*, 9(27), 84-88.
23. Matijević, M. i Topolovčan, T. (2017). *Multimedijska didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
24. McLaughlin, M. (2000). *Community Counts: How Youth Organizations Matter for Youth development*. Washington, DC: National Academy.
25. Meyer, H. (2002). *Didaktika razredne kvake*. Zagreb: Educa.
26. Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2008). Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Preuzeto 5.5.2023.: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html
27. Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2011). Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi. Preuzeto 15.5.2023.: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
28. Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2006). Nastavni plan i program za osnovnu školu. Preuzeto 5.5.2023.: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html
29. Mlinarević, V., Borić, E. (2007). Stručni razvoj učitelja kao pretpostavka suvremene škole. U: V. Previšić, N. N. Šoljan, N. Hrvatić (Ur.) *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja* (421-431). Zagreb: Hrvatsko pedagojsko društvo.

30. Mlinarević, V. i Brust, M. (2009). *Kvaliteta provedbe školskih izvannastavnih aktivnosti*. 1-10. Preuzeto 10.5.2023.: [https://bib.irb.hr/datoteka/481572.Mlinarevi_Brust - Kvaliteta provedbe.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/481572.Mlinarevi_Brust_-_Kvaliteta_provedbe.pdf)
31. Mlinarević, V. i Brust, M. (2012). *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera – Učiteljski fakultet u Osijeku.
32. Mlinarević, V., Matanović, S. (2013). Stavovi učenika i učitelja o gradnji kurikuluma izvannastavnih aktivnosti u nižim razredima osnovne škole. *Školski vjesnik*, 62(2-3), 327-348.
33. Pejić Papak, P., Vidulin, S. (2016). *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
34. Previšić, V. (1985). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u odgoju. U: J. Pivac, V. Previšić (Ur.) *Odgoj i škola* (426-431). Zagreb: Institut za pedagogijska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
35. Previšić, V. (1987). *Izvannastavne aktivnosti i stvaralaštvo*. Zagreb: Školske novine.
36. Previšić, V. (2012). Novi obzori izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti. U: M. Bučar i B. Ličina (Ur.) *Dječji istraživački centar Petrinjčica mjesto učenja, razvoja i radosti* (126–137). Petrinja: Udruga za izvaninstitucionalni odgoj i obrazovanje „Petrinjčica”.
37. Proleta, J. i Svalina, V. (2011). Odgojna uloga izvannastavnih glazbenih aktivnosti. *Život i škola*, 57(26), 134-153.
38. Puževski, V. (1988) Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u funkciji suvremenih tokova odgoja i obrazovanja. U: V. Rosić (Ur.) *Nastavnik u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima* (17-29). Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci.
39. Rajić, V., Bertić, D., Šiljković, Ž. (2007). Osnovna škola i izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. U: V. Previšić, N. N. Šoljan, N. Hrvatić (Ur.) *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja* (613-619). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
40. Rosić, V. (2005). *Slobodno vrijeme – slobodne aktivnosti*. Rijeka: Naklada Žagar.
41. Svalina, V., Bistrović, K. i Peko, A. (2016). Izvannastavne glazbene aktivnosti u prva četiri razreda osnovne općeobrazovne škole. *Napredak*, 157(1), 71-89.
42. Šejtanić, S. (2018). Kvalitete komunikacije učenika i nastavnika tijekom nastavnih i izvannastavnih aktivnosti. *Školski vjesnik*, 67(2), 331-342.
43. Šiljković, Ž., Rajić, V., Bertić, D. (2007). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. *Odgojne znanosti*, 9(2), 113-145.

44. Topolovčan, T. (2016). Art-based research of constructivist teaching. *Croatian Journal of Education*, 18(4), 1141-1172.
45. Topolovčan, T. (2017). Utemeljena teorija u istraživanjima odgoja i obrazovanja. S. Opić, B. Bognar i S. Ratković (Ur.), *Novi pristupi metodologiji istraživanja odgoja* (str. 129-149). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
46. Topolovčan, T. (2020). Certain dilemmas and opportunities to research the role of digital media in teaching and learning. U: A. Peko, M. Ivanuš Grmek I D. Delcheva (Ur.), *Didactic Challenges III: Didactic Retrospective and Perspective Where/How do we go from here?* (str. 376-388). Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
47. Vidulin, S., Pejić-Papak, P. (2018). Vannastavne aktivnosti - pogled u budućnost. *Artefact*, 4(1), 15-25.
48. Vidulin-Orbanić, S. (2008). Glazbenom umjetnošću prema cjeloživotnom učenju. *Metodički ogledi*, 15(1), 99-114.
49. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi NN 87/08 (NN 151/2020). Preuzeto 15.5.2023.: <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>
50. Zrilić, S. i Košta, T. (2009). Učitelj – kreator izvannastavnih aktivnosti. *Magistra Iadertina*, 4(4), 160-172.

Kratka biografska bilješka

Petra Špoljar rođena je 4. travnja 1999. godine u Varaždinu. Pohađala je VII. osnovnu školu Varaždin, nakon koje je upisala opći smjer u Prvoj gimnaziji u Varaždinu. Maturirala je 2018. godine te položenim ispitima državne mature upisala je Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu, smjer razredna nastava, modul Informatika.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom *Izvannastavne aktivnosti u osnovnoj školi – obilježja, povijest i recentni trendovi* izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni i uz stručno vodstvo doc. dr. sc. Tomislava Topolovčana, kojemu se ovim putem još jednom srdačno zahvaljujem na pruženoj pomoći tijekom izrade rada.

(vlastoručni potpis studenta)